

Әліпбаев А.Р., Бөжеева Б.З.

Мысыр мен Сауд Арабиясы арасындағы ынтымақтастық туралы келісімнің кейбір астарлары

Мақала Мысыр мен Сауд Арабиясы арасындағы ынтымақтастыққа арналған. 2011 ж. төңкерістен кейін Мысырдың экономикалық жағдайы нашарлай түсті. Соған орай Каир шетелдік инвестицияның көмегімен дамуды жеделдетуге ұмтылды. 2016 ж. сәуірінде Мысыр мен Сауд Арабиясы әр түрлі сала бойынша ынтымақтастық туралы бірқатар құжаттарға қол қойды. Белгіленген жобаларды жүзеге асыру үшін Мысыр мен Сауд Арабиясы екі ел арасындағы теңіз шекарасын делимитациялауға келісті. Соның нәтижесінде Каирдің басқаруында болған Қызыл теңіздегі Тиран мен Санафир даулы аралдары Эр-Риядқа өтті. Сонымен бірге, капиталы 16 млрд долл. құрайтын бірлескен инвестициялық қор құру жөніндегі келісімге қол жеткізілді. Қызыл теңіз арқылы екі елдің аумағын жалғастыратын көпір салу туралы Сиси мен Салман арасындағы келісім шынында да таңқаларлықтай болды. Бұл көпір екі елдің жетекшісінің айтуы бойынша «Мысыр мен Сауд Арабиясы арасындағы болашақ жобаларды жүзеге асыру жолы болады».

Түйін сөздер: Мысыр, Сауд Арабиясы, инвестиция, экономика, сыртқы саясат, ұлттық қауіпсіздік.

Alipbayev A.R., Buyzheeva B.Z.

Some aspects of agreements on cooperation between Egypt and Saudi Arabia

Article is devoted to a cooperation between Egypt and Saudi Arabia. After the revolution in 2011 state of the economy of Egypt worsened. Cairo tries to accelerate growth, including by means of foreign investments. In April, 2016 Egypt and Saudi Arabia signed a number of documents on a cooperation in various areas. For implementation of the planned projects Egypt and Saudi Arabia approved delimitation of sea border between the states therefore the disputed islands which were under the administration of Cairo the Tyrant and Sanafir in the Red Sea departed to Riyadh. Besides, the agreement on creation of a joint investment fund with the equity of 16 billion dollars was reached. The arrangement between Sisi and Salman about the bridge construction through the Red Sea connecting the territories of two countries became sensational. According to leaders of two countries, this bridge «will become in the way to implementation of perspective projects between Egypt and Saudi Arabia».

Key words: Egypt, Saudi Arabia, investment, economy, foreign policy, national security.

Алипбаев А.Р., Бюжеева Б.З.

Некоторые аспекты соглашений о сотрудничестве между Египтом и Саудовской Аравией

Статья посвящена сотрудничеству между Египтом и Саудовской Аравией. После событий 2011 г. состояние экономики Египта ухудшилось. Каир пытается ускорить рост, в том числе с помощью иностранных инвестиций. В апреле 2016 г. Египет и Саудовская Аравия подписали ряд документов о сотрудничестве в различных областях. Для реализации намеченных проектов Египет и Саудовская Аравия согласовали делимитацию морской границы между государствами, в результате чего находившиеся под управлением Каира спорные острова Тиран и Санафир в Красном море отошли Эр-Рияду. Кроме того, была достигнута договоренность о создании совместного инвестиционного фонда с капиталом в 16 млрд долл. Сенсационной стала договоренность между лидерами двух государств, Сиси и Сальманом, о строительстве моста через Красное море, соединяющего территории двух стран. По словам лидеров двух стран, этот мост «станет путем к реализации перспективных проектов между Египтом и Саудовской Аравией».

Ключевые слова: Египет, Саудовская Аравия, инвестиция, экономика, внешняя политика, национальная безопасность.

**МЫСЫР МЕН
САУД АРАБИЯСЫ
АРАСЫНДАҒЫ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ
ТУРАЛЫ КЕЛІСІМНІҢ
КЕЙБІР АСТАРЛАРЫ**

Кіріспе

Соңғы жылдары Мысыр елі де өзінің тарихи дамуында бірнеше саяси үдерісті басынан кешіргені аян. 2014 ж. мамырында Мысырдағы президенттік сайлауда Мысырдың қорғаныс министрі Абдель Фаттах ас-Сиси жеңіске жеткені белгілі. Жаңа президентке қарама-қайшылықты әлеуметімен ғана емес, сонымен бірге экономикалық мәселелерге белшесінен батқан Мысыр қалған болатын. Экономикалық мәселелерді шешу мақсатында және ұлттық бірлік сананы нығайту үшін президент ас-Сиси Суэц арнасын дамытуға арналған ірі жобаны жүзеге асыруды қолға алып, Мысырдың электрэнергетикасын дамытудың бесжылдық жоспарын халыққа жариялайды. Жоба шеңберінде 2015 жылдың тамыз айының басында Суэц арнасының екінші 35 км тармағы іске қосылды. Суэц арнасының бұл саласы кемелердің екіжақты жүзуіне мүмкіншілік туғызады. Яғни болашақта оңтүстіктен солтүстікке кемелер ескі тармақ арқылы өтсе, солтүстіктен оңтүстікке жаңа тармақ арқылы қатынайтын болады. Өз кезегінде бұл арнадан өтуге кететін 18 сағаттық уақытты енді 11 сағатқа дейін азайтады және тәулігіне 49 кемеден 97 кемеге дейін өту мүмкіндігі артады. Суэц арнасы әлемдік теңіз жүк айналымының 7 пайызын қамтамасыз етеді, ал Еуропаны таяушығыстық мұнаймен жабдықтауда негізгі рөлге ие және Мысыр үшін саяхаттан кейінге валюталық табыстың екінші көзі болып табылады. Сол ретте Мысыр су жолынан табатын 5,3 млрд долл. көлемін 2023 жылы 13,2 млрд долларға жеткізуді көздеп отыр [1]. Әрине, Мысырдағы экономикалық жағдайды қайта қалпына келтіруде орын алған әлеуметтік қарама-қайшылықтар жойылмаса, алға жылжу мүмкін емес екені айқын.

Негізгі бөлім

Елдің экономикалық іс-шараларын орындау үшін Мысыр елі өзінің халықаралық қарым-қатынастарын қалпына келтіруі тиіс. Осы орайда кейбір Парсы шығанағы елдерімен, оның ішінде Сауд Арабиясымен байланыстары нығая түсуде. Әсіресе, соңғы жылдары Парсы Шығанағы елдері мысырлық эконо-

микаға 12 млрд долл. көлемінде қаржылық көмек көрсеткен болатын [2]. Бұл көмектер де өзіндік астарға ие екендігі сөзсіз. Ең алдымен Сауд Арабиясына қуатты Мысыр елі қажет, сонда ғана аймақтық исламдық қатерге бірлесе қарсы тұру мүмкіндігі артады. Сондықтан да болар 2014 жылдың маусым айында Сауд Арабиясының сол кездегі королі Абдалла ибн Абдул-Әзиз Әл-Сауд араб әлемі билеушілерінің арасынан алғашқы болып ресми сапармен келіп, Мысыр президенті Абдель Фаттах ас-Сисиді жеңісімен құттықтап кеткен еді. Енді міне, осы ерекше байланыс қайта нығая түскендей. 2016 жылдың 7 сәуірінде Сауд Арабиясының бүгінгі королі Салман ибн Абдул-Әзиз Әл-Сауд бес күндік мемлекеттік сапармен Мысырға келуі, екі ел арасындағы шешімін іздеген мәселелердің кең ауқымын аңғартады. Екі ел де лаңкестікпен күресте бірыңғай стратегия ұстануда. Эр-Рияд А.Ф. ас-Сиси билігін саяси қолдаумен қатар мысырлық экономиканың қайта қалпына келуіне инвестиция салу, несие беру, энергия қуатын жеткізу арқылы қолдау көрсетіп отыр. 2014 жылдың наурызында Сауд Арабиясы «Мұсылман-бауырлар» ұйымын лаңкестіктік ұйымдар қатарына енгізген болатын. Соның негізінде ұйым белсенділері мен оны қолдаушыларды тұтқындау әрекеттері кең етек алған еді. Екі ел арасындағы экономика саласындағы ынтымақтастықты нығайту мақсатында 2015 жылы тамыздағы президент ас-Сисидің Сауд Арабиясына жасаған сапары барысында «Каир декларациясына» қол қойылады. Мысыр мен Сауд Арабиясы «арабтық ұлттық қауіпсіздіктің екі қанаты» ретінде аймақтық тұрақтылықты қолдау үшін бірлесіп әрекет етуге дайын деп мәлімдеген болатын [3]. Әрине, бұл ең алдымен ирандық қатерге бағытталған десе болады. Дегенмен, екі елдің арасындағы қарым-қатынастар ойлағандай «кіршіксіз» дамуда деп айту да қиын. Бұл жөнінде ресми деңгейде ашық жарияламаса да, екі елдің баспасөз беттерінде даулы мәселелер көрініс табуда. Ондай мәселелердің қатарына жататындардың ішінде ең алдымен аймақтық деңгейдегі лаңкестікпен күреске, Сирия мен Йемендегі қақтығыстарды реттеуге, Иранға қатысты әр түрлі ұстанымдарын атап өтуге болады.

Ал Салманның сәуірдегі сапары барысында екі ел арасындағы келісім жасалынған өзекті мәселелердің қатарында әскери саладағы ынтымақтастығы, соның негізінде бірлескен әскери жаттығулар өткізу қамтылған еді. Аймақтағы қауіп-қатерлерге бірлесе соққы беретін араб мемлекеттерінің біріккен араб қарулы күштерін құ-

руы белгіленген «Каир декларациясын» жүзеге асыру бойынша Кеңес құру жөніндегі келісімге қол жеткізілді [4]. Сапар шеңберінде өткен сауд-мысыр үйлестіру кеңесінің кездесуі барысында екіжақты сауда айналымын арттыру мәселесіне де ерекше назар аударды. Мысырға инфрақұрылымын, ауылшаруашылығы мен энергетикасын дамыту үшін бұған дейін бөлінген 400 млн долл. мен ақпан айында келісілген 6 млрд долл. қоса тағы да 4 млрд долл. бөлуге уағдаласты.

Синай түбегінің индустриалды өңірін дамыту жобасы шеңберінде Суэц арнасын жетілдіру, 13 өнеркәсіптік кешенді салу, Оңтүстік Синай провинциясының әкімшілік орталығы Эт-Тур қаласында король Салман атындағы университет ашуға 3,3 млрд долл. көлемінде саудтық тараптан инвестиция күтілуде. Одан бөлек Каирдің батыс аумағында жалпы құны 2,2 млрд долл. тұратын электрстанциясын салу белгіленді [5]. Келесі қол қойылған келісім арнайы жүктасымалына арналған Ысмайыл кемежайын салуды қарастырады. Бұл жобаның көлемі 2,0 млрд долл. құрайды. Сауда мәселесіне қатысты екі ел арасында еркін сауда өңірін құру келісілді. Сонымен бірге бастапқы капиталы 60 млрд сауд риалын (16 млрд долл.) құрайтын бірлескен инвестициялық қор құру туралы келісімге қол жеткізді. Келісімдердің ішіндегі ерекше көзге түсетіні бұл Синай түбегінде Қызыл теңіз арқылы Тиран бұғазын басып өтіп Сауд Арабиясының солтүстігіндегі Рас-Хамид пен Шарм-эш-Шейх аумағын жалғастыратын көпір салу жобасы [6]. Бұл туралы әңгіме бірнеше жылдар көлемінде айтылып жүрген еді. 1988 жылдары Тиран аралы арқылы Мысырдан Сауд Арабиясына өтетін көпір салу жобасы қарастырылады. Бұл көпірдің ұзындығы 15 км болғанымен, Израиль аумағын орағытып өтіп африкалық мемлекеттер мен Азияны жалғастыруға бағытталған. Көпірдің алғашқы жобасы 2005 жылы сол кездегі Мысыр президенті Хосни Мұбарактың шешімімен тоқтатылған еді. Мұндай шешім қабылдаудың себептерінің ішінде табиғи ортаға тигізетін зардабы мен қауіпсіздік мәселесі алға тартылған болатын.

Сонымен бірге бұл келісімге көршілес Иордания мен Израиль мемлекеттері қалай қарайды екен деген ой туындайды. Өйткені Иордания үшін Ақаба кемежайынан осы аймақ арқылы мұхитқа шығатын бірден бір жолы болса, Израиль Эйлат кемжайынан Үнді мұхитына шығатын. Яғни екі көршілес ел үшін де бұл аумақ стратегиялық зор маңызға ие. Тиран аралындағы БҰҰ бақылаушыларының да негізгі қызметі осы

аумақта кемелердің еркін жүзуін қамтамасыз ету болатын. Кезінде Израиль Мысырға Синай түбегін қайтарғанда екі ел арасындағы бейбіт келісімнің негізгі шарты да Израильге Үнді мұхитына шығуға мүмкіндік туғызуы болатын. Енді Сауд Арабиясы осы шарттың сақталуына міндеттеме алды.

Сондай-ақ келісімдердің арасындағысы таңқалатындай оқиға ретінде Санафир және Тиран аралдарын Сауд Арабиясының иелігіне беру туралы келісімді атап өтуге болады. Бұл Мысырға экономикалық қиыншылықтардан шығу үшін беріліп жатқан таңқаларлық инвестициялық салымдарға «алғыс» деп түсінуге болады. Тек мысырлық биліктің бұл шешімі қоғамда қолдауға ие бола қойған жоқ.

Мысырдың Әкімшілік істерді қарауға арналған тәуелсіз сот органы бұл келісімді заңсыз деп тауып, шешімнің орындалуын тоқтату қажет деген үкім шығарған еді. Олардың дәйектемесі бойынша «бұл заңнамалық құжат 1906 жылғы Осман империясымен келісілген Мысырдың шығыс шекарасын демаркациялау туралы келісіміне қарама-қайшы келеді, сонымен бірге Мысыр Араб Республикасының Конституциясының 151 бабына сәйкес мемлекеттің бірқатар нормативтік актілеріне қайшы келуіне байланысты парламентте қарастырылуы мүмкін емес». Алайда, Жедел істер жөніндегі Каир соты бұл үкімді заңсыз деп табуда. Олардың уәжі бойынша Әкімшілік сот мұндай істерді қарауға өкілетті емес. Қайта, құқық саласындағы сарапшылар Каир соты мұндай істі қарауға өкілетті емес, бұл Әкімшілік соттың ісі деп бір-бірімен дауласу үстінде.

Ал осы аралдардың өткен тарихына көңіл бөле кеткен дұрыс болар, өйткені халықаралық қатынастардағы даулы аумақтардың түп-тамырын айқындап алу, дау-дамайдың бейбіт жолмен шешілуіне негіз болары анық. Олай болса, Тиран және Санафир аралы алғаш рет 1840 жылы Лондон конвенциясы бойынша мысырлық билеуші Мұхаммед Әлидің билігі таралған аумақ деп танылды. 1906 жылы Мысырдың Ұлыбритания протектораттығына өткендігін реттеген британ-түріктік келісім бойынша олар Мысыр аумағы деп мойындалынды. Алайда, 1930 жылдары бір ғана мемлекет ретінде құрылған Сауд Арабиясы аралдарды даулағанымен, 1949 жылғы келісім бойынша Мысырдың бұл аралдарды Израильден қорғау құқын Сауд Арабиясы мойындаған болатын. 1956 жылғы Суэц соғысы барысында Тиран және Санафир аралдарын израильдік әскерлер біраз уақыт қолдарында ұстап тұр-

ды [7]. Кейін 1967 жылғы Алтыкүндік соғыста Израиль тарапынан қайта басып алынып, Кэмп-Девид бейбіт бітімшарты бойынша 1982 жылы ғана Мысырға қайтарылған еді. Қазіргі кезде аралдарда тұрғындар болмағанымен, Тиран аралында мысырлық кішігірім әскери гарнизон мен БҰҰ-ның әскери бақылаушылар миссиясының тұрағы орналасқан. Аралдардың біршама бөлігі израильдік басқыншылық кезінен миналарға толы.

Мысыр мен Сауд Арабиясы арасында аралдардың мәртебесі туралы (сырт көзге «су айдынын делимитациялау» туралы) келіссөздер 2010 жылы басталған еді. Соншама шу туғызған бұл мәселенің ендігі тағдырына келетін болсақ, Сауд Арабиясы мен Мысыр арасындағы су айдынын қайта делимитациялау туралы келісімге сәуірде қол қойылған болатын. Келісім бойынша Шарм-эш-Шейх қаласының солтүстік шығысындағы Ақаба шығанағының кіре берісіндегі Рас-Мұхаммед мысырлық ұлттық қорығына қарасты Каир басқаруындағы Қызыл теңіздегі даулы Тиран (көлемі 80 км²) және Санафир (көлемі 33 км²) аралдары енді Сауд Арабиясына өтуге тиіс [8]. Биліктің мәлімдеуінше арал Сауд Арабиясына тиесілі, ал 1950 жылдан Эр-Риядтың өтініші бойынша Каирдің заңнамалық қорғауында болған дейді. Дегенмен де Мысырдағы көпшілік қауым мемлекеттік мүддені сатуда деп Каирдің бұл қадамын айыптауда. Бұл келісімді мысырлық парламент ратификациялауы тиіс. Ал Сауд Арабиясының Заң шығарушы органы болып табылатын Консультативті кеңесі бұл келісімді бекітіп те қойған болатын.

Қорытынды

Әрине, бұл шешім бір күнде шешілген жоқ. Эр-Рияд БҰҰ-ның конвенциясына орай өзінің теңіз шекарасының негізгі шебін айқындағанда Мысыр ресми түрде келіскен болатын. Соңғы алты жыл көлемінде оннан астам кездесулер өткізіліп, 2015 жылдың желтоқсан айында бір мәмілеге келген еді. Мысыр Үкіметі тарапынан белгіленген техникалық сараптама тобының мүшелері аралдардың саудтық аумақта жатқандығын және аралдарға қатысты Сауд Арабиясы Корольдігінің заңды құқын мойындайды.

Бұл енді соңғы жылдары Сауд Арабиясы мен Мысыр арасындағы кейбір саяси ұстанымдардағы алшақтықтарды жою мақсатында жақындасудың да бір тәсілі болуы мүмкін. Жоғарыда аталып кеткен кейбір қайшылықты көзқарастармен қоса соңғы кезде Сауд

Арабиясының «Мұсылман бауырларға» қатысты саясатында өзгерістер де аңғарылады. Соңғы кездердегі саудтық мәлімдемелерде «Мұсылман бауырлар» ұлттық қауіпсіздікке тікелей ешқандай қатер туғызбайтыны насихатталуда. Қалай дегенмен де екі ел арасындағы кей-

бір қайшылықтар негізгі ынтымақтастықты шайқалта қоймас деген ойдамыз. Өйткені екі елдің арасындағы ұзақ уақыт бойы біртіндеп қалыптасқан ынтымақтастығы енді бір сәтте үзіле қоймас. Бұл ынтымақтастық екі ел үшін де өте зор мәнге ие.

Әдебиеттер

- 1 Торжества в честь открытия второго рукава Суэцкого канала проходят сейчас в Египте // https://www.1tv.ru/news/2015/08/06/13894-torzhestva_v_chest_otkrytiya_vtorogo_rukava_suetskogo_kanala_prohodyat_seychas_v_egipte.
- 2 Внешняя политика Египта // <https://www.foreignpolicy.ru/regions/egypt/> (10.05.2016).
- 3 Сатановский Е. Египет и Саудовская Аравия // <http://vip.am/stati/geopolitika/evgenii-satanovskii-egipet-i-saudovskaja-aravija.html> (13.04.2016).
- 4 Там же.
- 5 Египет и Саудовская Аравия подписали соглашение о зоне свободной торговли на Синае // <http://telegraf.com.ua/mir/aziya/2391778-egipet-i-saudovskaya-araviya-podpisali-soglashenie-o-sozdanii-zst.html> 10.04.2016.
- 6 Строительство моста между Египтом и Саудовской Аравией обойдется в \$3-4 млрд // <http://www.interfax.ru/business/503074> (11.04.2016).
- 7 Сейранян Б.Г. Египет. – В кн.: Новейшая история арабских стран Африки. 1917-1987. – М., 1990. – С. 237.
- 8 Египет уступил острова Тиран и Санафир Саудовской Аравии // <http://bmpd.livejournal.com/1843478.html> (11.04.2016).

References

- 1 Torzhestva v chest otkrytiya vtorogo rukava Suetskogo kanala prohodyat seychas v Egipte // https://www.1tv.ru/news/2015/08/06/13894-torzhestva_v_chest_otkrytiya_vtorogo_rukava_suetskogo_kanala_prohodyat_seychas_v_egipte.
- 2 Vneshnyaya politika Egipta // <https://www.foreignpolicy.ru/regions/egypt/> (10.05.2016).
- 3 Satanovskii E. Egipet i Saudovskaja Aravija // <http://vip.am/stati/geopolitika/evgenii-satanovskii-egipet-i-saudovskaja-aravija.html> (13.04.2016).
- 4 Tam zhe.
- 5 Egipet i Saudovskaya Araviya podpisali soglashenie o sont svobodnoi trgovli na Sinae // <http://telegraf.com.ua/mir/aziya/2391778-egipet-i-saudovskaya-araviya-podpisali-soglashenie-o-sozdanii-zst.html> 10.04.2016.
- 6 Stroitelstvo mosta mezhd Egiptom i Saudovskoi Araviei oboidetsya v \$3-4 mlrd // <http://www.interfax.ru/business/503074> (11.04.2016).
- 7 Seiranyan B.G. Egipet. -V kn.: Noveishaya istoriya arabских stran Afriki. 1917-1987. – М., 1990. – С. 237.
- 8 Egipet ustupil ostrova Tiran i Sanafir Saudovskoi Aravii // <http://bmpd.livejournal.com/1843478.html> (11.04.2016).